

ברכת השיבה-מקורות

שי פינקלשטיין

רב קהילת ניצנים

נוסח אשכנז

השיבה שופטינו כבראשונה, ויועצינו כבתחלה, והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו אפה
ה' לבדך בחד וברחמים, וצדקנו במשפט. ברוך אפה ה', מלך אוהב צדקה ומשפט

השאלות:

- 1-מה ההבדל בין שופטינו ליועצינו
- 2-למי הכוונה בשופטים הראשונים?
- 3-מה הקשר בין יגון ואנחה למשפט ושופטים
- 4-מדוע מזכירים בברכה זו את רצונינו שה' ימלוך עלינו
- 5-מדוע נבחרו בדווקא הביטויים של "חסד ורחמים" ביחס למלכות ה'
- 6-על איזה משפט אנו מבקשים מה' שיצדיק אותנו ובזכות מה
- 7-מהו המקור לכך שה' אוהב צדקה ומשפט? ומה ההבדל בין צדקה ומשפט

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז עמוד ב

וכיון שנתקבצו גליות - נעשה דין ברשעים, שנאמר: ואשיבה ידי עליך ואצרף כבר סיגך,
וכתיב ואשיבה שפטיך כבראשנה

ספר אבודרהם שמונה עשרה (ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד במאה הי"ד)

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה, על שם (ישעיה א, כו) ואשיבה שופטיך
כבראשונה ויועצך כבתחלה

ישעיהו פרק א

איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק יליו בה ועתה מרצחים (כא)

בספך היה לסיגים סבאך מהול במים (כב)

שריך סוררים וחברי גנבים כלו אהב שחד ורדף שלמנים יתום לא ישפטו וריב אלמנה (כג)
לא יבוא אליהם: פ

לכו נאם האדון יקוק צבאות אביר ישראל הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויבי (כד)

וְאֶשְׁיְבָה יָדַי עָלֶיךָ וְאֶצְנֹף כַּבֵּר סִיגֶיךָ וְאֶסְיְרָה כָּל־בְּדִילֶיךָ (כה)

וְאֶשְׁיְבָה שְׁפָטֶיךָ כַּבְּרָאשׁוֹנָה וְיַעֲצִיךָ כַּבְּתַחֲלָה אַחֲרֵי־כֵן יִקְרָא לְךָ עֵיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמָּה (כו)

צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה (כז)

רש"י ישעיהו פרק א פסוק כו

כבראשונה - אעמיד לכם שופטים כשרים (כו)

עיר הצדק - כבתחלה צדק יליון בה

אבן עזרא ישעיהו פרק א פסוק כו

ואשיבה שופטיך, הטעם שיגלו ישראל ושופטיהם, גם יסורו שופטי אחז ויעמיד חזקיהו (כו)
; שופטי צדק כי כן כתוב: כבראשונה, כימי דוד ושלמה

רד"ק ישעיהו פרק א פסוק כו

ואשיבה שופטיך כבראשונה - זוהי יהיה בימות המשיח שיכלו הרשעים כלם, ושארית (כו)
: ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב

אלשיך על ישעיהו פרק א פסוק כו

ואשיבה שופטיך כבראשונה, הם אשר שם משה אנשי אמת כו', ויועצוך לשום שמים (כו)
למנותם כיתרו, ואז יקרא לך עיר הצדק, כי לא תצטרכי למשפטם כי מאלריך יהיה בך הצדק
והאמונה, עד הקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה, מבלי תלות הדבר בראשים

מלבי"ם ישעיהו פרק א פסוק כו

ואשיבה שופטיך. הם השופטים בין אדם לחבירו: כבראשונה. שהיתה מלאתי משפט: (כו)
ויעצוך. היועצים בדברים שבין אדם למקום: כבתחלה. שהיתה קריה נאמנה, ע"י יועצים
טובים: אחרי כן. הוא מאמר מגביל, ע"י שאשיב שפטיך כבראשונה, יקרא לך עיר הצדק בין
אדם לחבירו. וע"י שאשיב יועצוך כבתחלה, יקרא לך קריה נאמנה בדברים שבין אדם
למקום

ספר אבודרהם שמונה עשרה (ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד במאה הי"ד)

והסר ממנו יגון ואנחה על שם (שם לה, י) ונסו יגון ואנחה, וכתוב (שם כה, ח) וחרפת עמו
יסיר מעל כל הארץ והוא חוזר על מה שלמעלה ממנו ע"ש (עי' משלי כט, ב) במשול רשע
יאנח עם, ומתוך שמשיב לנו שופטים הגונים נהפכה אותו האנחה לששון ולשמחה וגם
יתכן לפרש מתוך שנעשה דין ומשפט בינינו סר ממנו יגון ואנחה

ישעיהו פרק לה

וּפְדוּיֵי יִקְוֹק יִשְׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֵאשִׁים שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגוּ וְנָסוּ יִגּוֹן (י)
וְאֲנָחָה

רש"י ישעיהו פרק לה פסוק י

ושמחת עולם - שמחה אשר מעולם שהיתה להם כבר בדרך יציאתן ממצרי' וה' הולך (י)
לפניהם יומם (שמות יג)

מצודת דוד ישעיהו פרק לה פסוק י

ופדויי ה' - ישראל אשר יפדה ה' מן הגלות ישובון לארצם ויבואו לציון ברנה (י)

ושמחת עולם - השמחה שהיה להם מימות עולם תשכון על ראשם

ישיגו - כאלו ירדפו אחריהם וישיגום

ונסו - היגון ואנחה ינוס ויברח מפניהם ולא עליהם יהיו

מלבי"ם ישעיהו פרק לה פסוק י

ופדויי ה'. אשר יפדם מכל צרותם: ישובון. מן גלותם וגם יבאו ציון ברנה, לא כמו בצאתם (י)
מגלות בבל שיצאו וגם באו לציון ביגון ואנחה וסבלו רעות רבות כנזכר בעזרא ונחמיה. זאת
שנית ושמחת עולם על ראשם. שיתראה על ראשם שמחה נצחיית שלא תהיה אחריו תוגה
וגלות כלל, לא כמו שמחת בית שני שלא היתה שמחת עולם: ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון
ואנחה. הנה בצאתם מבבל לא היה להם ששון ושמחה תיכף רק תחלה הלכו מאתם לאט
לאט היגון והאנחה, והם הניחו מקום לששון ולשמחה שבאו אחריהם, באופן שתחלה
הלכו מאתם היגון ואנחה ואח"כ השיגו ששון ושמחה, עד שלא יצדק לאמר שהיגון ואנחה
נסו כי הנס הוא רק מפני הרודף ושם לא היה להם רודף, אבל בגאולה השלמה, ישיגו ששון
ושמחה תחלה פתאום ועי"כ ינוסו יגון ואנחה כנס מפני הששון והשמחה שרודף אותם.
והנה הששון הוא בגלוי והשמחה בלב, וכן האנחה בגלוי והיגון בלב, עד שהיגון שבלב ינוס
מפני השמחה, האנחה בגלוי תנוס מפני הששון הגלוי

רבינו בחיי בראשית פרק מט פסוק טו [רבינו]

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה, ואין הכונה במתפלל
שישיב לנו הש"י השופטים והיועצים כדי שינגוש עסקי חובותיו, ולא לזה כוון ישעיה
שאמר: (ישעיה א, כו) "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצריך כבתחלה", אבל עיקר הברכה
ההיא ודבר הנביא הוא סוד העבור, שאנו מבקשים את הש"י שישובו לנו השופטים שיהיו
יושבים בלשכת הגזית לשפוט בינינו כבראשונה ולתת עצה כבתחלה, ואז יהיו כל ישראל
מוכנים לקבל המושכלות ומשיגים באותו זמן ידיעת השם יתברך, כענין שכתוב: (ישעיה
יא, ט) "כי מלאה הארץ דעה את ה'" וגו', ולכך סמך לזה: והסר ממנו יגון ואנחה, שאי

אפשר להשיג ידיעת השם על השלמות עם היגון והאנחה רק עם השמחה ועם המנוחה,
והנה ברכה זו תקנוה אחר ברכת "תקע בשופר" שהיא מדברת בקבוץ גליות

ישעיהו פרק כה

בְּלַע הַמְּלוֹת לְנִצַּח וּמָהָה אֲדַנִּי יִקְוֶה דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֲרַפְתָּ עִמּוֹ יִסִּיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ (ח)
:כִּי יִקְוֶה דָּבָר

אלשיך על ישעיהו פרק כה פסוק ח

וחרפת עמו יסיר שהוא שלא ישתעבדו עוד לעולם, כי חרפת הקרא עמו שחרפת אדם לוקח
הנקרא בשם עמו, אז בהעדר השעבוד יוסר מעל כל הארץ החרפה ההיא, כי ה' דבר וכל
הבטחה לטובה אינה חוזרת אחור

מצודת דוד ישעיהו פרק כה פסוק ח

וחרפת עמו יסיר - לא ימצא עוד מי יחרף את ישראל כי לא יהיו עוד גולים בין העכו"ם

מעל כל הארץ - כי כולם ישובו איש לא נעדר ולא ימצא גולה מהם בכל הארץ ולא יחרפו
למי

כי ה' דבר - ובידו לאמת דברו

מלבי"ם ישעיהו פרק כה פסוק ח

וחרפת עמו יסיר. מה שעתה כל הארץ מחרפים את עם ה' לאמר מדוע אתם מקוים
לישועה הלא אבדה תקותכם ואין ישועתה לכם באלהים סלה, אז יסיר החרפה הזאת

ספר אבודרהם שמונה עשרה (ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד במאה הי"ד)

ומלוך עלינו אתה ה' לבדך שנאמר (זכריה יד, ט) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא
יהיה ה' אחד ושמו אחד

זכריה פרק יד

הִנֵּה יוֹם־בָּא לִיקְוֶה וְחִלְקֶךָ שְׁלֹלךָ בְּקִרְבְּךָ (א)

וְאֶסְפְּתִי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֶל־יְרוּשָׁלַם לְמִלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְנִשְׁלְסוּ הַבְּתָיִם וְהַנְּשִׂימ (ב)
תִּשְׁגַּלְנָה תִּשְׁכַּבְנָה וַיֵּצֵא חֲצֵי הָעִיר בַּגּוֹלָה וַיֵּתֶר הָעָם לֹא יִכְרֹת מִרְהָעִיר

וַיֵּצֵא יִקְוֶה וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם כְּיוֹם הַלְחָמוֹ בְּיוֹם קָרַב (ג)

וְעָמְדוּ רַגְלָיו בְּיוֹם־הַהוּא עַל־הַר הַזֹּתִים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מִקְדָּם וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים (ד)
מִחֲצִיֹּ מִזְרְחָהּ וְיָמָה גֵּיא גְדוֹלָה מְאֹד וּמִשׁ חֲצֵי הָהָר צְפוֹנָה וְחֲצִיֹּ־נֹגֵבָה

וְנִסְתָּם גֵּיא־הַרְי כִּי־יִגִיעַ גֵּי־הָרִים אֶל־אֶצֶל וְנִסְתָּם כַּאֲשֶׁר נִסְתָּם מִפְּנֵי הַרְעַשׁ בְּיָמֵי עֲזִיָּה (ה)
מִלְךְ־יְהוּדָה וּבָא יִקְוֶה אֱלֹהֵי כָּל־קְדָשִׁים עִמָּךְ

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אֹר יִקְרוּת יִקְפֹּאוּ וְקִפְּאוּ (ו)

וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יִדְע לִיקָק לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה וְהָיָה לְעַתְעָרְב יִהְיֶה אֹר (ז)

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיַּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם חֲצִים אֶל־הַיָּם הַקְּדָמוֹנִי וְחֲצִים אֶל־הַיָּם (ח)
הָאֲחֵרוֹן בְּקִיץ וּבְחֶרֶף יִהְיֶה

וְהָיָה יִקְק לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִקְק אֶחָד וְשָׁמוֹ אֶחָד (ט)

רש"י זכריה פרק יד פסוק ט

יהיה ה' אחד - שכל העכו"ם יעזבו את אלהיהם נמצא שאין עמו אל נכר (ט)

ושמו אחד - שיהא שמו נזכר בפי כולם

אבן עזרא זכריה פרק יד פסוק ט

ושמו אחד - הוא השם הנכבד הנודע על יד משה עבדו ויקרא בפי כל ככתבו

רד"ק זכריה פרק יד פסוק ט

והיה ה' למלך - כשיראו הגוים הבאים על ירושלם אלה הנפלאות הנזכרות יכירו כי ה' (ט)
הוא המולך על כל הארץ ומשגיח בתחתונים ועושה בהם כרצונו והטבעים הופך לעשות
רצון יראיו כי הכל מעשה ידיו

ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד - שיכירו כי ה' אחד ואין אלוה מבלעדו וכן שמו יהיה
אחד שלא יזכרו בשם אלוה אחר בעולם אלא שמו לבדו יזכרו כמו שכתוב למעלה והיה
ביום ההוא נאם ה' צבאות אכרית את שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד והחכם ר'
אברהם בן עזרא ז"ל פירשו בשם המפורש שהוא שם בן ארבע אותיות וכן כתב ושמו אחד
הוא השם הנכבד הנודע על ידי משה רבינו עליו השלום ויקרא אז בפי הכל ככתיבתו וכן
החכם הגדול הר"ר משה ז"ל פירשו בשם המפרש כי כל השמות המיוחסים לאל יתברך הם
שמות נגזרים אם לפי יחס הפעלות אליו או לפי ההישרה לשלמותו וכאשר רבו אלה
השמות הנגזרים חשבו קצת בני אדם שיש ליי יתברך תארים רבים כמספר הפעולות אשר
נגזרו השמות מהם ולזה ייעד בהגיע לבני אדם השגה שתתיר מהם זה הספק ואמר ביום
ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ר"ל שכמו שהוא אחד כן יקרא אז בשם אחד לבד והוא
'המורה על העצם לבד לא שהוא נגזר וכן ת"י ותגלי מלכותא דה' וגו

מלבי"ם זכריה פרק יד פסוק ט

וגם שלעתיד יקרא שם הוי' ככתיבתו, כי הכנויים הם לפי חלוקי הנהגות משפט וחסד
ורחמים וכדומה, ולעתיד יהיה הנהגה אחת פשוטה

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק שמות פרשת כי תשא אות [ט]

כתיב (עובדיה א', כ"א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה
מפורש שהתפשטות מלכותו יתברך יהיה אחר שישפוט את הר עשו וכתיב (זכריה י"ד, ט')
והיה ה' למלך וגו' ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ואף שהפסוק האחד בעובדיה

והשני בזכריה מכל מקום על כל פנים מפורש שהיחוד יהיה כשיהיה ה' למלך וגו' והמלוכה לה' מפורש שם שיהיה כשישפוט את הר עשו

ספר אבודרהם שמונה עשרה (ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד במאה הי"ד)

ברחמים בצדק ובמשפט לפי שכ' (יחז' כ, לג) ובחמה שפוכה אמלוך עליכם אנו מבקשין מלפניו שלא ימלוך עלינו בחמה אלא ברחמי'. בצדק ובמשפט ע"ש (הושע ב, כא) וארשתוך 'לי בצדק ובמשפט ובחסד וכו

יחזקאל פרק כ

והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצתם גם ביד תזקה (לד) ובזנוע נטויה ובחמה שפוכה

הושע פרק ב

וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים (כא)

וארשתוך לי באמונה וידעת את יקוק (כב)

רש"י הושע פרק ב פסוק כא

בצדק ובמשפט - שתתנהגו בהן (כא)

ובחסד וברחמים - שיבא לך מאתי על ידיהם באברהם אבינו כתיב (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' לעשות צדקה ומשפט וכנגדן נתן לבניו חסד ורחמים מאת הקדוש ברוך הוא שנאמר (דברים יג) ונתן לך רחמים ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד (שם/דברים יז) פסקו מן הצדקה והמשפט כמו שנאמר (עמוס ה) ההופכים ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו אף הקדוש ברוך הוא אסף מהם החסד והרחמים שנ' (ירמיה טו) כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת הרחמים וכשיחזרו לעשות צדקה ומשפט שנאמר (ישעיה א) ציון במשפט תפדה וגו' הקדוש ברוך הוא מוסיף עליהם רחמים וחסד ועושה אותן עטרה לארבעתן ומושיבן בראשן

ספר אבודרהם שמונה עשרה (ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד במאה הי"ד)

בא"י מלך אוהב צדקה על שם (תה' מה, ח) אהבת צדק. ומשפט ע"ש (שם צט, ד) ועוז מלך משפט אהב

תהלים פרק מה

אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמון ששון מחבריך (ח)

בראשית רבה (וילנא) פרשת לך לך פרשה לט סימן ו

ו רבי עזריה משום רבי אחא פתח (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחברייך, רבי עזריה פתר קרייה באברהם בשעה שעמד אברהם אבינו לבקש רחמים על הסדומים, מה כתיב תמו (בראשית יח) חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה וגו', א"ר אחא נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם, ומה אתה מערים על השבועה, אתמהא, מבול של מים אין אתה מביא, מבול אש אתה מביא א"כ לא יצאת ידי השבועה, אמר רבי לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט, אם עולם אתה מבקש אין דין, ואם דין אתה מבקש אין עולם, ומה אתה תופש חבל בתרין ראשין, את בעי עלמא ובעי דינא, סב לך חדא מנייהו, ואם לית את מוותיר ציבחר, לית עלמא יכול קאים, א"ל הקדוש ברוך הוא אברהם אהבת צדק ותשנא רשע וגו' מחברייך, מהו מחברייך מנח ועד אצלך י דורות, ומכלם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך

מלבי"ם תהלים פרק מה פסוק ח

אהבת צדק, ר"ל מה שאתה נוהג מלכות ביושר וצדק שב להיות קנין בנפשך עד (ח) שאהבת צדק ותשנא רשע, שלכן א"א כלל שתטה מן הצדק והיושר, על כן משחך אלהים אלהיך באופן אשר תשיג שמן ששון מחברייך, שהאוהבים אותך ימשחו אותך בשמן ששון כי ישמחו על הצלחתך

תהלים פרק צט

וְעָזָּו מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אֱהָב אֶתְּהָ כּוֹנֵנֶת מִיִּשְׂרָאֵל וְצִדְקָהּ בִּיעֲקְבוּ אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ (ד)

רד"ק תהלים פרק צט פסוק ד

ועוז מלך. אז יראה עזו ושהוא מלך על הכל, ואז יכירו כי הוא אוהב המשפט וכי אתה (ד) כוננת הכל במישרים, ואתה הוא שעשית המשפט ביעקב בְּהַגְלוֹתְךָ אותם בין העמים, ואתה הוא שעשית הצדקה ביעקב בהוציאך אותם מהגלות. ויש מפרשים הפסוק על משפטי התורה שנתן ליעקב, כי כולם מישרים, ואז יודו גם כל העמים

ספר אבודרהם שמונה עשרה (ר' דוד ב"ר יוסף אבודרהם חי בספרד במאה הי"ד)

כתב ה"ר יחיאל בן הרא"ש תמה אני על חתימת זו הברכה למה נשתנית מכל חתימת ברכ' שמונה עשרה לענין מלכות הא קיימא לן ברכה הסמוכה לחבירתה אין בה מלכות ועוד לכאורה איני יודע מה הפרש גדול בין מלך אוהב צדקה ומשפט ובין המלך המשפט לענין שצריך לחזור לראש אם שכח אך שאינו/ שאיני/ רשאי לשנות מה שהורגל בפי כל. אמנם שמעתי שבפרובנצ'א אין אומרים מלך וישר בעיני. שוב מצאתי בסדור הנק' מחזור ויטרי ה"ג בפ"ק דברכות (יב, ב) כל השנה כולה אומר האל הקדוש האל המשפט חוץ מעשי"ת שאומר המלך הקדוש המלך המשפט לפי שעכשיו יושב על המשפט לדון כל העולם וי"א כל השנה כולה מלך אוהב צדקה ומשפט דגבי משפט שייך לומר מלכות טפי משאר ברכות כמו

שנא' מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה ונשאתי ונתתי בדבר לפני אדוני אבי
הרא"ש וקבל דברי עד כאן

משלי פרק כט

מֶלֶךְ בְּמִשְׁפֵּט יַעֲמִיד אֶרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יִהְרָסְנָה (ד)

מדרש משלי (בובר) פרשה כט סימן ד

מלך במשפט יעמיד ארץ. דרש רב נחמן בר יצחק אם דומה דיין למלך שאין צריך כלום, [ד]
יעמיד ארץ. ואיש תרומות. ואם דומה לכהן שהוא מחזר על הגרנות, יהרסנה

רש"י משלי פרק כט פסוק ד

יעמיד ארץ - אם שופט אמת הוא יעמיד ארץ (ד)

ואיש תרומות - איש גאות שאינו חש להיות מתון בדין ורבותינו אמרו אם הדיין דומה למי
שאינו צריך לקנות אוהבים וליקח שוחד הוא יעמיד ארץ ואם דומה לכהן השואל תרומות
על הגרנות הוא יהרסנה

מצודת דוד משלי פרק כט פסוק ד

במשפט - בעבור המשפט אשר יעשה בין העם יתקיים המדינה כי יחדלו מעושק ידיהם (ד)
כי הכל יביא במשפט אבל איש אוהב תרומות ר"ל כאשר יפרשו לו חלק מן העושק עוזב
המשפט הוא מהרס את אנשי המדינה כי יתרבו העושקים

מלבי"ם משלי פרק כט פסוק ד

מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה, המלך והכ"ג היו מעמידים מכונות (ד)
המשפט והצדקה, ר"ל המלך הוקם על לכונו משפט בארץ בין אדם לחברו, והכ"ג היה על
משמרת בית האלהים, עבודת ה', ועל הוראה בתורה ומצות להעמיד הצדקה שהיא
המצות שבין אדם למקום, וכשהיו שניהם הולכים בדרך ה' היו מעמידים הארץ, ואמר
שלפעמים המלך יעמיד את הארץ במשפט, והאיש תרומות יהרסנה אם הכ"ג והכהנים
תחתיו אין עוסקים לישר את העם רק לקבל תרומה ולהתעשר, יהרסו את אשר יבנה המלך
כי באין עבודת ה' והאמונה והצדקה, גם המשפט לא יכון ואמר הגו רשע לפני מלך ויכון
בצדק כסאו

שמות רבה (וילנא) פרשת משפטים פרשה ל סימן יג

יג ד"א ואלה המשפטים הה"ד (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ זה הקדוש ברוך הוא
שברא את עולמו בדין שנאמר בראשית ברא אלהים, ברא ה' לא נאמר אלא אלהים, ויאמר
ה' יהי רקיע אינו אומר אלא אלהים וכן כולהו, וכן דוד אומר (תהלים עה) כי אלהים שופט,
ללמדך שבדין נברא העולם, (משלי כט) ואיש תרומות יהרסנה, זה אדם, מה דרכה של אשה
בשעה שהיא מבקשת להפריש חלתה מגבלת את הקמח ואח"כ נוטלת חלה, כך עשה
האלהים גבל את העולם ואח"כ נטל אדם שנאמר (בראשית/בראשית/ב) ואד יעלה מן
הארץ ואח"כ וייצר, כיון שחטא א"ל האלהים (שם/בראשית/ג) ארורה האדמה בעבורך,

לכך נאמר ואיש תרומות, ד"א מלך במשפט יעמיד ארץ, זה יהושפט שנאמר (דה"ב = דברי הימים ב' = יט) ויאמר יהושפט אל השופטים ראו מה אתם עושים, ואיש תרומות יהרסנה זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות, ויתום ואלמנה הולכין אצלו שיעשה דין ביניהן והוא אומר להן עסוק אני במשנתי איני פנוי, ואמר לו האלהים מעלה אני עליך כאלו החרבת את העולם, לכך נאמר ואיש תרומות יהרסנה, ד"א מלך במשפט יעמיד ארץ אלו ישראל שנאמר (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, ואיש תרומות יהרסנה אלו דור המבול שלא היו עושין את הדין, ראה מה כתיב בהם (איוב כד) חמור יתומים ינהגו יטו אביונים מדרך, א"ר אחא בקש הקדוש ברוך הוא ליתן להם ארבעה דברים, תורה ויסורין ועבודת קרבנות ותפלה ולא בקשו, שנאמר (שם /איוב/ כא) ויאמרו לאל סור ממנו אלו היסורין, ודעת דרכיך לא חפצנו זה תורה, ומה שדי כי עבדנו אלו הקרבנות, ומה נועיל כי נפגע בו זה תפלה, אמר להם הקדוש ברוך הוא מי גרם לכם שתאבדו מן הערב של העוה"ז ומן הבקר של העוה"ב, מפני שלא קבלתם את התורה שיש בה דין שנאמר (שם /איוב/ ד) מבקר לערב יוכתו למה מבלי משים לנצח יאבדו, ואין משים אלא דינין שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם